

Kanali u službi saobraćaja i trgovine

Kap. Milan Kosović, Beograd

Kanal predstavlja vještački vodeni put a naziv je dobio od latinske riječi »canalis«.

Jedan od najstarijih kanala za koji se zna bio je Veliki Nahravan kanal u Iraku koji je — pretpostavlja se — bio sagrađen dvije hiljade godina prije n. e.

U isto vrijeme ili oko godine 1400. prije n. e. Egipćani su pokušali izgraditi kanal Nil—Crveno more, a nekoliko vjekova zatim Kinezi su sagradili Veliki kineski kanal čiji je prvi sektor, dug 1100 km bio završen 610. god. n. e.

Kanali u Evropi građeni su i korišteni još za vrijeme Rimljana, ali oni nijesu imali veću praktičnu vrijednost dok u četrnaestom vijeku nijesu u Engleskoj izumljene ustave koje su primjenjene prilikom izgradnje kanala Exeter 1566. godine.

I tako u toku vjekova čovjek je težio da vodenim putevima prokrči u daleke krajeve zemlje, bez onog rizika i teškoća koje su bile skopčane sa kopnenim putem.

Rijeke u to doba, a i kasnije za dugi period, predstavljale su najbolje puteve i najpraktičnije veze na kontinentima. Mada su one čovjeku u prvom početku za vrijeme migracije predstavljale izvjesne smetnje i prepreke, ipak kad se je odlučio da sa najprimitivnijim sredstvima prepreke svlada i zaplovi rijekom, one su vremenom postale najvažnije saobraćajne spojnice među naseljima koja su se pored rijeka formirala, kao put koji ga je konačno doveo do mora, da i tamo osnuje naselja sa kojih će se kasnije otisnuti i preko mora, kao što je prešao preko rijeka, uvijek u težnji za boljim i ljepšim. I doista naselja pored vode mogu se smatrati najstarijim kulturnim naseljima.

Pored rijeka postepeno su izrasla velika naselja i gradovi, razvila se je privreda, industrija, trgovina itd. i sve je to tražilo saobraćajne puteve do trgovačkih centara udaljenih krajeva.

Na ušćima rijeka kao najsigurnijim i najpodesnijim mjestima izgrađene su morske luke preko kojih je trgovina krčila put u svijet.

Najveće i najprometnije svjetske morske luke: Hamburg, Bremen, Stetin, Anvers, London, Liverpool, Glasgow, Baltimore, New York, Buenos Aires i mnoge druge nalaze se na ušćima rijeka.

Na rijekama nastala je unutrašnja plovidba kao važan činilac, ne samo u unutrašnjem saobraćaju između naselja uzduž rijeka nego i kao spona unutrašnjosti sa morskim lukama. Pored drugih, rijeka Rajna koja je danas najprometnija rijeka u svijetu, pruža primjenu sliku razgranatog saobraćaja i prometa, kako na unutrašnjem sektoru, tako i sa morem.

Razvijena privreda i prirodna bogatstva pojedinih oblasti nametnula je potrebu novih puteva pa se u tom cilju pristupilo izgradnji raznovrsnih kanala koji spajaju pojedine rijeke: međusobom, sa morem i mora međusobom.

Naročito u devetnaestom vijeku u Evropi je izgrađena gusta mreža kanala kao spona u procesu saobraćaja i trgovine.

Holandija u tom pogledu predstavlja najsavršeniji kanalski sistem. Njena teritorija ispresjecana je mnoštvom kanala koji spajaju gradove i sela međusobno te se može, bez pretjerivanja, reći, da kanali predstavljaju holandske vene kroz koje mjesto krvi teče voda.

Najveća njena luka i ujedno najveća morska luka po prometu na kontinentu Rotterdam, nalazi se na vještačkom kanalu Rotterdam—Waterweg koji je plovani i za velike pomorske brodove.

Nord Holandisch-kanal ili Amsterdamski-kanal najveći u Holandiji, izgrađen je 1872. godine i na njemu se nalazi grad i luka Amsterdam. Počinje od ratne luke Herder i nastavlja se preko Amsterdama, Rajne i Massa sve do Madstrichta na rijeci Maas. Najnoviji kanal izgrađen je 1935. godine i prozvan je Princeza Juliana-kanal, dug je 20 milja.

Pored Holandije, Engleska, Francuska i Njemačka također imaju razgranate kanalske mreže koje u saobraćaju i trgovini igraju značajnu ulogu.

U Engleskoj najznačajniji je Manchesterski kanal, dug 35 milja, koji spaja Manchester sa morem.

U Francuskoj Kanal de Brine između rijeka Sene i Loire i glasoviti Kanal du Midi građen u sedamnaestom vijeku između Cete i Toulouse, dug 240 km. prvi su sagrađeni kanali. Najvažniji je ipak po prometu Kanal St. Quentin.

Njemačke plovne rijeke i industrijske oblasti spojene su sa mnoštvom vještačkih kanala. Najvažniji je Elbe-Trave kanal kao veza rjeke Elbe sa Baltičkim morem, odnosno s lukom Lübeck. Izgrađen je 1900. god. dug je 76 km; a vrijedni su pomena i slijedeći kanali: Dortmund-Ems kanal, Mittelland-kanal, Ludwigs-kanal, Rhein-Marsee kanal, Nord-Ostese kanal, Oberländische kanal, Finow-kanal, Rhein-Herne kanal, Bromberg kanal itd.

Konačno u Sovjetskom Savezu u stvaranju je kanalski sistem od pet mora: Bijelo more, Baltičko more, Crno more, Azovsko i Kaspijsko more preko Volga-Don kanala.

U Jugoslaviji postoje tri kanala koji spajaju međusobom privredna područja Vojvodine sa Dunavom i Tisom.:

1) Kanal Dunav-Tisa dug 123 km od Bezdana do St. Bečeja,

2) Kanal Mali Stapar — Novi Sad dug 69 km i

3) Djelomično Begejski-kanal dug 114 km. od rijeke Begej do Temišvara u Rumuniji.

U izgradnji je nov kanalski sistem Dunav-Tisa-Dunav.

Pored ovih kanala postoji poodavno projekt o izgradnji kanala Vukovar—Šamac, kao skraćeni put između gornje i srednje Save i Dunava, a vršena su i proučavanja eventualne veze Dunava sa Egejskim morem kanalskim spajanjem rijeka Morave i Vardara

Nema sumnje najznačajniji su kanali koji spajaju mora međusobom. Najveličanstvenija su dostignuća izgradnja Sueskog i Panamskog kanala.

Sve je ovo čovjek uradio u cilju proširenja trgovine i usavršavanja saobraćajnih veza sa pojedinim zemljama i krajevima svijeta.

Kolika je važnost Sueskog kanala za svjetsku trgovinu pokazalo se je za vrijeme sueske krize kad je kanal bio onesposobljen za plovidbu.

Panamski kanal, tvorevina dvadesetog vijeka, ostvarenje zamisli Karla V i plana graditelja Sueskog kanala francuskog inženjera Lessepsa, koji spaja dva oceana, ne zaostaje u važnosti saobraćaja i trgovine za Sueskim kanalom.

Pored ovih kanala, mada u manjem obimu, važan je i Kiški kanal između Baltičkog mora i Sjevernog mora a od izvjesnog je značaja i Korintski kanal građen 1893. god. dug 7 km.

Od velikog je značaja i Gota-kanal koji spaja Baltičko more sa Kattegatom, odnosno dva velika švedska jezera, Vetersko i Venersko sa morem. Kanal je građen 1832. god. i dug je 115 morskih milja.

Posljednji doprinos velikim vodenim putevima svijeta jeste morski put St. Lawrencea 400 morskih milja dug od Montreala do jezera Erie koji omogućuje brodovima put do srca Kanade. U pet godina rada bilo je u njegovoj izgradnji zaposleno 22.000 ljudi a izgradnja je koštala jednu milijardu i pedeset jedan milijun dolara. Ovaj kanal vodi brodove sa Atlantika 1400 morskih milja do Velikih jezera. Otvoren je za saobraćaj 1959. god.

Ostvare li se u dogledno vrijeme izgradnja kanala Rajna-Majna-Dunav za koji je još pred posljednje ratove osnovano u Njemačkoj jedno veliko akcionarsko društvo sa ciljem da spoji Sjeverno sa Crnim morem, odnosno najprometniju luku na kontinentu Rotterdam i najveće industrijske i privredne oblasti zapadne Evrope sa Istokom, a koja je odložena zbog izbijanja posljednjeg rata taj kanal biti će od ogromne važnosti za zemlje centralne Evrope i predstavljat će nesumnjivo jednu od najznačajnijih spojnica ove vrste u Evropi, dugu do Galca 3200 km kao spona Zapada sa Istokom preko srca Evrope.

Takva tvorevina uveliko bi se odrazila i na saobraćajne, privredne i trgovačke prilike naše zemlje i novo Beogradsko pristanište koje se gradi tim bi dobilo sve karakteristike morske luke.

Sve u svemu kanali su neosporno vrlo važan činilac u procesu saobraćaja i trgovine.